

Азаров Юрій Іванович, професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук,
професор

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ

Однією з важливих ознак сучасного кримінального процесуального законодавства України є імплементація міжнародних стандартів у сфері забезпечення прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження. Ідеться, серед іншого, про розширення можливостей застосування в процесі доказування спеціальних знань суб'єктами сторони захисту, зокрема захисником.

Загальні правила участі захисника в кримінальному провадженні визначають можливість користуватися процесуальними правами підозрюваного, обвинуваченого, захист якого він здійснює, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо підозрюваним, обвинуваченим і не може бути доручена захисникові, з моменту надання документів, передбачених ст. 50 КПК України, слідчому, прокурору, слідчому судді, суду (ч. 4 ст. 46 КПК України). Тобто захисник як суб'єкт сторони захисту має право збирати й подавати слідчому, прокурору, слідчому судді докази (п. 8 ч. 3 ст. 42 КПК України).

Збирання доказів сторона захисту здійснює шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових і фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок, ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити падання суду належних і допустимих доказів (ч. 3 ст. 93 КПК України).

Як для науковців, так і практиків загальновідомим є те, що домінуючою формою використання спеціальних знань у процесі доказування в кримінальному провадженні є призначення й проведення експертизи та, відповідно, використання її результатів, представлених у висновку експерта. Цьому сприяє визначення процесуального статусу особи, яка може бути експертом у кримінальному провадженні (ст. 69 КПК України). Крім цього, ідеться про гарантії незалежності судового експерта та правильності його висновку, з-поміж яких – кримінальна відповідальність судового експерта за дачу свідомо неправдивого висновку та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків (ст. 4 Закону України «Про судову експертизу»).

Згідно з ч. 2 ст. 84 КПК України, висновок експертів є одним із процесуальних джерел доказів, що зумовлює можливість їх використання за умови належності (ст. 85 КПК України), допустимості доказу (ст. 86 КПК України) та, відповідно, достовірності, а в сукупності зібраних доказів – достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення (ч. 1 ст. 94 КПК України). Слід зазначити, що наявна у висновку експерта інформація як доказ не має наперед встановленої сили (ч. 2 ст. 94 КПК України).

Поняття висновку експерта визначено в ч. 1 ст. 101 КПК України. Водночас ст. 102 цього Кодексу містить вимоги щодо змісту висновку експерта та його структури. Однак у чинному КПК України не йдеться про «висновок експертного дослідження», який використовується в доказуванні стороною захисту за умови самостійного залучення експертів на договірних умовах у порядку ч. 2 ст. 242 КПК України.

Процесуальні норми, що визначають підстави проведення експертизи (ст. 242 КПК України), порядок залучення експерта (ст. 243 КПК України), розгляд слідчим суддею клопотання про залучення експерта (ст. 244 КПК України), на жаль, не розкривають власне механізм реалізації стороною захисту права самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової.

Аналіз кримінальних процесуальних норм дає підстави констатувати можливість захисника залучати спеціальні знання в кримінальному провадженні, а отже, за певних умов використовувати в доказуванні таке процесуальне джерело доказів, як висновок експертів, наприклад, у разі задоволення слідчим, прокурором відповідних клопотань, які розглядаються в порядку, передбаченому ст. 220 КПК України.

У КПК України не визначено, яким чином захисник має самостійно залучити експертів на договірних умовах, який підсумковий акт має скласти експерт та яке його доказове значення. Закон України «Про судову експертизу» (п. 6 ч. 1 ст. 13) встановлює право судового експерта проводити на договірних засадах експертні дослідження з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, з урахуванням обмежень, передбачених законом.

Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 року № 53/5, містить такі поняття, як «висновок експерта», «висновок експертного дослідження». За змістом отримані результати діяльності судового експерта однакові, а за правовим значенням – мають різну природу.

На нашу думку, доцільно внести до чинного КПК України доповнення, визначивши законодавчо категорії «експертне дослідження» та «висновок експертного дослідження». Поняття

первинної, додаткової, повторної, комісійної експертизи також варто закріпити в окремій нормі КПК України. Слід також привести у відповідність до Конституції України поняттєвий апарат, наявний у Законі України «Про судову експертизу» та КПК України щодо застосування термінів «судова експертиза», «судовий експерт», «експертиза», «експерт», «висновок експерта».